

Hebben leraren een maatschappelijke opdracht?

Maatschappelijke vraagstukken houden in de praktijk niet op bij de voordeur van de school, welke opvatting men daarover politiek of beleidsmatig dan ook heeft. Als er een forse maatschappelijke opdracht ligt voor de school, rijst de vraag hoe deze kan worden vervuld zonder dat daarbij de reguliere onderwijstaken worden verwaarloosd.

Het onderwijs staat voortdurend bloot aan verschillende, vaak onderling conflicterende vragen van ouders, samenleving, politiek en overheid. Heel wat van die vragen strekken verder dan alleen de onderwijssector. Ze hangen samen met dat wat zich afspeelt achter de voordeur en in de buurt/wijk. Het helpen oplossen van deze vraagstukken behoort misschien formeel niet tot de reguliere taken van de school, maar het onderwijs is hierbij wel heel hard nodig. In dit verband introduceerde Sociaal en Cultureel Planbureau in 2005 het begrip 'maatschappelijke opdracht', waarmee wordt bedoeld: 'al die maatschappelijke vragen en problemen die op de school afkomen waarop de school – uit eigen ambitie en missie of door externe druk – kan reageren door naast reguliere onderwijstaken allerlei vormen van extra ondersteuning en zorg aan te bieden'. Welke opgave de school precies heeft is in sterke mate afhankelijk van de situatie. Het hangt af van de buurt en omgeving en van de leerlingen die de school bevolken. In het licht van de autonomievergroting die zich de afgelopen 25 jaar bij scholen heeft voltrokken zullen scholen overwegend zelf, in overleg met ouders en hun omgeving, moeten bepalen wat ze wel en niet tot hun taak rekenen.

De last van de docent

Zeker als er een forse opdracht voor een school ligt, bijvoorbeeld in een grootstedelijke omgeving met veel achterstandsproblematiek, zijn er terechte zorgen over overvraging. Waar liggen de grenzen van de mensen werkzaam in het onderwijs? Veel docenten in het voortgezet onderwijs worden dagelijks geconfronteerd met vragen als: Wat te doen met jongeren met problemen van psychische aard? Welke begeleiding is passend voor kinderen met overgewicht? Wat doe ik met kinderen die in een situatie van huiselijk geweld verkeren? Uit onderzoek blijkt dan ook dat

VO-docenten vinden dat zij steeds meer de rol van opvoeder krijgen toegeschoven. Ouders vervullen volgens hen in afnemende mate hun rol van primaire opvoeder en schuiven de verantwoordelijkheid door naar de school. Ook in het buitenland blijkt die trend. Zo voelen duizenden docenten in het Verenigd Koninkrijk de druk van sociale problematiek. Docenten klagen dat het onmogelijk is al deze taken op te nemen, zonder overvraagd te raken.

Al met al lijkt het beroep van VO-docent een andere invulling te krijgen. Er is sprake van een verschuiving kennisoverdracht naar meer aandacht voor de persoonlijke ontwikkeling van de leerling, waar behalve een pedagogische kant, ook een bredere sociaal-maatschappelijke kant aan zit. Huidige VO-docenten omarmen deze verschuiving ze-

Beroep vo-docent lijkt andere invulling te krijgen

ker niet altijd en voelen zich ook niet voldoende toegerust om allerlei taken uit te voeren die in hun ogen buiten hun eigen vak vallen. Want zij zijn meestal uit interesse voor een bepaald vak naar de tweedegraadslerarenopleiding gegaan.

Verwachtingen

In 2008 is er door het lectoraat School en Omgeving een explorerend onderzoek uitgevoerd onder 116 alumni van de tweedegraadslerarenopleidingen van de Hogeschool van Amsterdam naar de maatschappelijk opdracht. Onderstaande tabel geeft een deel van de resultaten van dit onderzoek onder deze oud-studenten die nu allen werkzaam zijn als leraar in VO weer.

Maatschappelijke opdracht voor leraren (n = 116)	% Bewustzijn	Bereidheid	In staat zijn
Morele ontwikkeling, normen en waarden van leerlingen bevorderen	88	Ja	Ja
Sociale samenhang op school bevorderen (gemeenschapsvorming)	81	Ja	Ja
Gedragsproblemen van leerlingen helpen tegengaan	79	Ja	Nee
Leerlingen doorverwijzen of begeleiden bij psychiatrische problemen	78	Ja	Ja
Integratie bevorderen en segregatie helpen voorkomen	78	Ja	Ja
Veiligheid in de omgeving van de school bevorderen	75	Ja	Ja
Leerlingen leraren omgaan met der risico's van internet, MSN, virtuele wereld	61	Ja	Ja
Alcohol- en drugsproblemen van leerlingen voorkomen en helpen tegengaan	61	Ja	Nee
Leerlingen opvoeden	59	Ja	Ja
Criminaliteit bij leerlingen helpen tegengaan	54	Ja	Nee
Hulp bij huiswerk buitens schooltijd organiseren voor leerlingen	49	Ja	Ja
Sociale achterstand bij leerlingen helpen tegengaan	47	Ja	Nee
Seksueel misbruik / huiselijk geweld bij leerlingen helpen tegengaan	43	Nee	Nee
Geslachtsziekten en andere risico's van onbeschermde gemeenschap bij leerlingen helpen tegengaan	40	Nee	Nee
Sociaal-emotionele verwaarlozing thuis van leerlingen helpen tegengaan	39	Nee	Nee
Overgewicht (obesitas) bij leerlingen helpen tegengaan	36	Nee	Nee
Ouders van leerlingen ondersteunen	35	Nee	Nee
Sociale samenhang in de omgeving van school bevorderen (gemeenschapsvorming)	32	Nee	Nee
Financiële problemen / schulden van leerlingen helpen tegengaan	26	Nee	Nee

De kolom 'bewustzijn' laat het percentage leraren zien dat meent dat ouders, de overheid, politiek en samenleving verwachten dat zij deze maatschappelijke taken uitvoeren. De resultaten laten dat deze leraren een forse maatschappelijke taak ervaren.

De antwoorden op de vraag hoeverre deze leraren deze taken willen uitvoeren, laat zien dat leraren een aantal taken die ver-

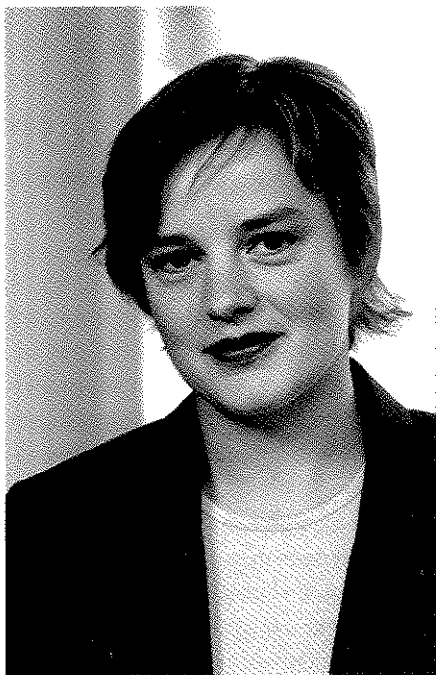
der afstaan van het onderwijsleerproces en het leven in de school, niet willen uitvoeren zoals het helpen tegengaan van overgewicht of financiële schulden van leerlingen. Een kwart tot éénderde van de leraren geeft tegelijkertijd aan dat wel van hen wordt verwacht dat zij deze taken uitvoeren. De antwoorden op de vraag in hoeverre deze leraren in staat zijn de taken uit te voeren, laat zien dat 'niet willen' en 'niet kunnen' samengaan, behalve bij het helpen tegengaan van gedragsproblemen, alcohol- en drugsproblemen, criminaliteit en sociale achterstand bij leerlingen. Dat willen de leraren wel, maar zeggen zij niet te kunnen. Als er dan een forse maatschappelijke opdracht ligt voor de school, rijst de vraag hoe deze kan worden vervuld zonder dat daarbij de reguliere onderwijstaken worden verwaarloosd.

Benutten

Een gedeelte van het antwoord ligt in een slimme opbouw van het lerarenbestand en organisatie van het onderwijsleerpro-

ces. Variatie in motivatie en deskundigheid is hier wenselijk: sommige leraren concentreren zich op kennisoverdracht in een vakgebied, andere specialiseren zich meer op pedagogische en maatschappelijke kanten van het werk, zodat de voorwaarden bij leerlingen om te kunnen leren beter kunnen worden vervuld.

Daarnaast kunnen veel scholen 'hun' opdracht niet alleen kunnen vervullen; zij hebben hierbij de inzet van andere(n) (organisaties) hard nodig. Een schoolleiding die in staat is de kennis en menskracht van andere maatschappelijke organisatie goed te benutten helpt hierbij, evenals leraren die hun waarnemingen delen met andere professionals zoals welzijnswerkers, GGZ-medewerkers, en buurtconsulenten. Niet zozeer om hun werk over te nemen, maar om te weten of, wanneer en hoe doorverwijzing of extra hulp nodig is. Door de vraag 'Wie helpt de school' duidelijk te stellen en een antwoord te zoeken, kunnen scholen beter inspelen op hun maatschappelijke opdracht.

Mw. dr. E. H. Hooge is lector School en Omgeving in de grote stad bij de Hogeschool van Amsterdam, Onderwijs en Opvoeding. Op 19 november 2008 sprak zij haar openbare les *Op de grenzen van het onderwijs uit*, te downloaden via: http://www.kenniscentrumonderwijsopvoeding.hva.nl/content/kenniscentrum/school_en_omgeving/nieuws/